Golden Research Thoughts
ISSN 2231-5063
Impact Factor : 2.2052 (UIF)
Volume-2 | Issue-8 | Feb-2013 Available online at www.aygrt.isrj.net

GRT

असहकार चळवळीमध्ये महाराष्ट्राचा सहभाग

□डलकर अशोक विठोबा

प्रमुख ,इतिहास विभाग, क.भा.पाटील,महाविद्यालय पंढरपुर.(जि.सोलापूर)

प्रस्तावना-

सन १९०५ ते १९२० या काळात राष्ट्रीय चळवळीला लोकमान्य टिळाकांचे नेत्रत्व लाभले होते. १ ऑागस्ट १९२० रोजी लोकमान्य टिळकांचे निधन झाले. लोकमान्य टिळकांच्या नंतर राष्ट्रीय चळवळीला महाराष्ट्रात न.चि.केळकर,खापर्डे ,मुंजे,करंदीकर यांचे सामुदायीक नेत्रत्व प्रभावी ठरले नाही. त्यामुळे लवकरच महात्मा गांधीच्या नेत्रत्वाकडे लक्ष वेधले जाऊ लागले.

डिंसेबर १९२० च्या नागपुर अधीवेशन महात्मा गांधीच्या नेत्रत्वाखाली असहकार चळवळीचा ठराव प्रचंड बहुमतानी काग्रेसने मान्य केला लवकरच अहसहकार चळववळ दिवसेदिवस भारतभर गतिमान होत गेली व लवकरच राष्ट्रीय चळवळ महात्मा गांधीच्या नेत्रत्वाखली प्रभावी बनील .

सन १९२० ते १९२२ या काळात असहकार चळवळ देशभर उत्सहाने चालु होती .या चळवळीने चैतन्य निर्माण झाले होत.गुजरात,संयुक्त प्रांत,बिहार,कर्नाटक,बंगाल,या प्रांतात असहाकार चळवळीला बरेच यक्ष आले मात्र महाराष्ट्रात सुरवातीला लोकमान्य टिळकांचे अनुयायी सहकारी देण्याच्ये मनस्थीतीत नव्हते. न.चि.केळकर,डॉ.मुंजे,अणे,जयकर इ.नेत्यांनी शिक्षण संस्था,न्यायालये,कायदे मंडळावरील बहिष्कार हे विचार त्यांना मान्य नव्हते.

सन १९२१ मध्ये प्रांतिक कॅाग्रेसची पुर्नरचना झाली मुबंई प्रांतात अहसहकार चळवळीचे पडसाद उमडु लागले. परकीय मालावर बहिष्कार, शिक्षण संस्था , न्यायालये , कायदे मंडळ इ.बहिष्कार टाकला जाऊ लागला.जाती भेद, मद्यपान बंदी सर्वत्र प्रचार केला जाऊ लागला . लोकमान्य टिळकांच्या स्वराज्य फंडास सर्वत्र प्रतिसाद मिळु लागला.

असहकाराच्या कार्यक्रमात फेरफार करावे असा केळकर , जयकर, मुंजे इ.नेत्यांनी आग्रह धरला होता. मात्र महाराष्ट्रातील कॉग्रेस नेत्यांनी त्याला विरोध केला. त्यातुन महाराष्ट्रात फेरवादी व नाफेरवादी असा वाद सुरु झाला .

सन १७ नोव्हेबर १९२१ रोजी मुबंई येथे प्रिन्स ऑफ वेल्स चे आगमन झाले त्याच्या स्वागत समारंभावर राष्ट्रीय कॅाग्रेसने बहिष्कार टाकला . त्याच दिवशी चौपाटीवर महात्मा गांधीची सभा झाली. लोकानी मुबंई च्या रस्त्यावर ब्रिटिश विरोधी निदर्शने झाली.

सोलापूर येथे १९२० असहकार चळवळीमध्ये जिल्हा कॅाग्रेस चे अध्यक्ष कै.सामंत वकील यांच्या नेत्रत्वाखाली अनेकानी भाग घेतला व शिक्षा भोगल्या .

असहकार चळवळ देशभर पसरत होती.ब्रिटीश सरकारचे चळवळ दडपण्याचे प्रयत्न चालु होते. त्यातच १९२१ मध्ये चौरी चौरा येथे हिंसंक घटना घडली या घटनेमुळे आपल्या चळवळीला हिंसक वळण लागले आहे.म्हणून महात्मा गांधी असहकार चळवळ आचानक स्थगती केली.
असहकार चळवळी मुळे महाराष्ट्रात मद्यपान निषेध, परदेशीमालावर बहिष्कार, सुतकताई, राष्टीय धार्मिक विचार महाराष्ट्रात वाढीस लागली तसेच असहकार चळवळीमुळे स्वतंत्र्य चळवळीचे नेते व कार्यक्रते यांची एक पिढी तयार झाली पुढे महाराष्ट्रात राष्ट्रीय चळवळ दिवसेदिवस वाढत गेली.

लोकमान्य टिळकांच्या मुत्युने महाराष्ट्रात एक प्रभावी राष्ट्रीय नेत्रत्व संपले होते. त्यांच्या अनुयायामध्ये एकमत नव्हते मात्र महाराष्ट्रात नंतर राष्टीय विशाल प्रवाह वाढत गेला. महाराष्ट्रातिल क्रांतिकारी नेते सेनापती बापट यांचे कार्य प्रभावी ब-नले.

असहकार चळवळीमुळे राष्ट्रीय चळवळ लोकप्रिय बनली. राष्ट्रीय चळवळ क्रांतिकारी बनली. सनदशिर मार्गाऐवजी अहिंसात्मक मार्गाने स्वतंत्र्य मिळु शकते यांचे धडे या चळवळीने दिले राष्टीय चळवळ सुरवातील महाराष्ट्रात शहरातील सुक्षिशीत लोकापुरती मर्यादीत होती. मात्र महात्मा □ांधीच्या नेत्रत्वाखली त्यांच्या प्रभावी व्यक्ती मत्वाने महाराष्ट्रातिल ग्रामिण भाग ढवळुन निगाला.

संदर्भ-

१. फडके य.दि. - विसाव्या शतकातील महाराष्ट्र खंड ४
२. फडके य.दि. - विसाव्या शतकातील महाराष्ट्र खंड ५
३. डॉ.सुमन वैद्य - अधुनिक भारताचा इतिहास
४. डॉ.शांता कोठेकर-अधुनिक भारताचा इतिहास
५. प्रधा-न □.प्र. - स्वातंत्र्य संग्रमाचे महाभारत
६. देव□ारी□र त्र्य.र. - भारतीय स्वातंत्र्याचा लढा
७. आचार्य जावडेकर - आधुनिक भारत